

ОБЕЩАВАНЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕТО ИЛИ ДЕЙСТВИЕТО
НА ТРЕТО ЛИЦЕ¹*Петър Топуров*

PROMISE OF THE OBLIGATION OR THE ACT OF A THIRD PARTY

Petur Topurov

Abstract: *The promise of the obligation or the act of a third party is a legal figure, regulated both in Bulgarian and foreign legal systems. At present, the study of this legal figure from the Bulgarian legal theory has limited itself to an explanation of the problems of the institute only in the general published courses of law of obligations. The paper analyzes the history, the regulation and the use of the promise of the obligation or the act of a third party as a legal figure that guarantees future legal relationship.*

Key words: *contactual relation; promise of the obligation; promise of the act; third party.*

I. Увод

1. Още от най-древни времена, в областта на договорното право е установен принципът на относителност на облигационното отношение². Принципът води началото си от римската максима *alteri stipulari nemo potest* (никой не може да стипулира за другого). Въпреки това римското право е познавало случаи, в които определени лица са могли да сключат договор, който да породя задължения за неучаствало по него лице. Тези изключения от принципа обаче произтичат от една много важна особеност на римското общество – наличието на робство. Макар и неправоиспособни, робите имали **ограничена дееспособност**, изразяваща се във възможността да **сключват договори и да придобиват права, но за своите господари**³. Чрез робите положението на господарят можело да стане по-добро, но не и по-лошо⁴. Впоследствие преди края на Римската република била предвидена възмож-

ност **робите да задължават господаря си и искове за защита – *actiones adiecticiae qualitatis***. Господарят обаче бил задължен **до размера на това, за което е дал съгласие, или до размера на обогатяването си**. В някои случаи господарят **отговарял и неограничено** – при натоварване на роб с управлението на определено имущество⁵.

2. Едно от съвременните проявления на принципа за относителност на облигационните отношения е правилото, че договорът поражда действие между страните, а спрямо трети лица – само в предвидените от закона случаи (чл. 21 от Закона за задълженията и договорите⁶).

По общо правило сега действащият в българската правна система принцип за относителност на облигационното отношение не позволява пораждане на задължения в тежест на неучастващо по договора трето лице. Всеки може да обвърже правно само себе си⁷.

¹ Студията е написана за целите на научноизследователски проект на тема „Обещаване на задължението или действието на трето лице“, реализирано благодарение на „Програма за подпомагане на млади учени и докторанти на БАН – 2017 г.“.

² Повече относно принципа за относителност на облигационното отношение у **Топуров, П.** Относно принципа за относителност на облигационното отношение. // *Научни четения на тема „Правни норми и правни принципи“*. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. 2017, с. 564–576.

³ Така **Андреев, М.** Римско частно право. С.: Софи-Р. 1993., с. 156, с. 169.

⁴ D. 50. 17. 133.

⁵ **Андреев, М.** Цит. съч., с. 157

⁶ Обн. ДВ, бр. 275 от 22.11.1950 г., в сила от 1.01.1951 г., посл. доп. бр. 42 от 22.05.2018 г. Оттук насетне ЗЗД.

⁷ **Кожухаров, А.** Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция и допълнения П. Попов. София: Издателство Юриспрес; Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Законодателят все пак е предвидил способи за улеснение на гражданския оборот, които да съдействат на правните субекти, желаещи бъдещото пораждане на задължения в тежест на трети лица, но без това да води до засягане на установения принцип за относителност на облигационното отношение. Такъв способ е уредената в закона възможност в даден договор да се обещае задължението или действието на трето за договора лице. Тя обаче по никакъв начин не нарушава принципа за относителност на облигационното отношение⁸, тъй като въз основа на нея не възникват задължения за третото, неучастващо лице, а само за страните по договора⁹.

3. Обратното се приема в **Определение № 502 от 24.07.2009 г. на ВКС по т. д. № 346/2009 г., I т. о., ТК** – че в случая има наличие на отклонение от принципа за относителност на облигационните отношения. Подобно становище обаче не може да бъде споделено. По силата на договора/клаузата по смисъла на чл. 23 ЗЗД не възникват преки задължения за третото лице. Такива възникват само по силата на последващи действия от страна на това лице и то при наличие на негова воля.

4. Същевременно в по-старата правна литература битува гледището, че съглашенията, с които едно лице задължава от свое име друго лице, са нищожни¹⁰. В хипотезата на чл. 23 ЗЗД обаче липсва задължаване на трето лице, а напротив – по сключения договор задължен се явява само обещаателят, а третото лице става такова само при негова воля в този смисъл.

5. Обект на внимание в настоящата студия са следните въпроси относно правната фигура на обещаването на задължението или действието на трето лице, а именно:

- Правната уредба в българското право, проследена в нейното историческо развитие;
- Правната уредба в чуждестранните правни системи с очертаване на приликите и разликите между съществуващата регулация;

– Очертаване на приложното поле на обещаването на задължението или действието на трето лице с посочване на конкретни примери на приложение на правния институт от съдебната и арбитражната практика, както и анализ на някои проблеми на приложението съобразно особеностите на конкретния случай.

II. Правна уредба

1. В българското законодателство

1.1. Обещаването на задължението или действието на трето лице е получило своята уредба още в Закона за задълженията и договорите от 1892 г.¹¹. В този смисъл чл. 34 от него е установявал, че: *едно лице може да се задължава към едно друго, като обещава действието на едно трето лице*. Обещанието давало право само на обезщетение срещу оногова, който се е задължил, или който е обещал потвърждението от третото лице, ако това последното отказва да изпълни задължението.

1.2. Правилото е намерило израз и в сега действащия ЗЗД, като съобразно неговия чл. 23: *този, който е обещал задължението или действието на едно трето лице, е длъжен да обезщети другата страна, ако третото лице откаже да се задължи или ако не извърши обещаното действие*.

1.3. Видно от гореизложеното е, че правната уредба на изследвания правен институт е сравнително стабилна във времето, като основният вложен от законодателя смисъл, още в Закона за задълженията и договорите от 1892 г., се е запазил и в по-новата уредба.

Анализирайки правната уредба, може да направим извод, че във възникналите отношения от договора по чл. 23 ЗЗД участват две лица: обещаател и неговият кредитор. За обозначаване на първото италианската правна теория използва названието „промидент“, а за второто – „промисар“. С оглед избягване на повторения в изложението, по-нататък ще бъдат използвани и двете наименования.

Третото лице не трябва да е упълномощило обещаателя за обвързването му за обещаното. Възможно е обаче обещаателят да е пълномощник

2002, с. 109 В правото обаче има определени хипотези, които сякаш нарушават този принцип. Така Григоров, Г. Несъстоятелност. София: Сиби. 2017, с. 352 посочва липсата на изискване за съгласие на длъжника относно приемането на оздравителния план, като нарушение на посочения принцип.

⁸ В този смисъл е и италианската правна теория – виж **Fanzone, M.** *Degli effete del contratto*. Volume II. *Integrazione del contratto. Suoi effete reali e obbligatori*. Seconda edizione. Milano: Giuffrè Editore. 2013, p. 496.

⁹ **Кожухаров, А.** Цит. съч., с. 109.

¹⁰ **Меворах, Н., Д. Лиджи, Л. Фархи.** Коментар на Закона за задълженията и договорите. Чл. 1–333. С., 1924

¹¹ Обн. ДВ, бр. 268 от 5.12.1892 г., в сила от 1.03.1893 г. действал до 01.01.1951 г.

на третото лице, но да не е упълномощен за конкретното задължение или действие, което се обещава¹². Приема се за ноторно, че ако от волята на лицето, което обещава действието, респ. задължението, е достатъчно ясно, че то е само пълномощник, както и тогава, когато едно лице заяви на друго, че трето лице ще сключи договор с него, разпоредбата на чл. 23 ЗЗД не намира приложение¹³. В случай че третото лице е скрит упълномощител по един предварителен договор, то може да предяви иск за сключване на окончателен спрямо третите лица, сключили предварителния договор със скрития пълномощник, само при положение, че са знаели, че последният действа за негова сметка, т.е. че са недобросъвестни¹⁴.

Следва да бъде прието разбирането, че обещаателят може да има качеството съпруг на третото лице. Законът не свързва наличието на брачно правоотношение с ограничения в договорната свобода на съпрузите. Между тях може да има и други по вид правоотношения. Оттук единият от съпрузите би могъл да обещае действието или задължението на другия по реда на чл. 23 ЗЗД.

В случая следва да бъдат отчетени разликите относно уредбата на отговорността за задълженията на семейството при възможните режими на имуществени отношения между съпрузите. На първо място, следва да бъде изследван въпросът дали по силата възникналото правоотношение между обещаателя и кредитора с свързано с разходи за задоволяване на нужди на семейството. Ако няма подобна връзка, то съпругът, чието задължение или действие е обещано, може да се откаже да се задължи или да не извърши обещаното действие, без отрицателни последици за неговата правна сфера.

В случай че правоотношението между обещаател и кредитор е свързано с разходи за задоволяване на нужди на семейството, следва да си

зададем въпроса какъв е режимът на имуществени отношения между съпрузите – на общност, разделност или договорен¹⁵. Съгласно чл. 32, ал. 2 СК съпрузите отговарят солидарно за задължения, поети за задоволяване на нужди на семейството. Съпругът, чието действие или задължение е обещано, би имал качеството на солидарен длъжник по силата на закона, но само доколкото и двамата съпрузи по силата на правоотношението между обещаател и кредитор дължат парична сума или заместими вещи в полза на кредитора. Ако съобразно уговореното между обещаател и кредитор задължението или действие може да се извърши само от третото лице/другия съпруг, тогава спрямо същия не може да възникне предвидената в закон солидарна отговорност, тъй като тя се отнася за случаите, в които за обещаващия задължението съпруг също има възникнала отговорност за подобно задължение по договора с кредитора. Установената от закона пасивна солидарност между съпрузите би се отнасяла както за задължения, свързани с разходи от ежедневни потребности на съпрузите (наем, почивка, заем, ремонт, празници), така и такива с инвестиционен характер (закупуване на недвижим имот, моторно превозно средство)¹⁶.

От своя страна, при наличие между съпрузите на имуществен режим на разделност чл. 36, ал. 2 СК установява, че съпрузите отговарят солидарно, но за задължения, поети за текущи нужди на семейството. В случая предметният обхват на законната солидарна отговорност на съпрузите би бил по-тесен и се отнася за обикновените, ежедневни материални нужди за поддържане на домакинството и нормалния бит на членовете на семейството, но не и за задължения, свързани с потребности с инвестиционен характер¹⁷.

Колкото до имуществените отношения между съпрузите, които са уредени от сключен

¹² Определение № 693 от 19.08.2015 г. на ВКС по т. д. № 2397/2014 г., I т. о., ТК, в което инвеститор на строеж е упълномощен от собствениците на земята, но не и за даване на съгласие за изменение на подробния устройствен акт.

¹³ Решение № 166 от 22.12.2009 г. на ВКС по т. д. № 346/2009 г., I т. о., ТК.

¹⁴ Решение № 1395 от 11.VIII.1955 г. по гр. д. № 2936/55 г., IV г. о.

¹⁵ Решение № 23 от 2.02.2018 г. на ВКС по гр. д. № 920/2017 г., IV г. о., ГК, с което е отменено Решение № 1509 от 21.11.2016 г. по гр. д. № 1769/2016 г. на Пловдивския окръжен съд, поради това, че второинстанционният съд не е взел предвид възникналата солидарност между съпрузите с оглед сключен договор за продажба на автомобил между единия от тях, в който е обещано изплащане на цената от сметката на другия съпруг. Касационният съд е приел, че използването на автомобила за семейни нужди е следвало да обоснове извод у вторинстанционния за наличие на задължение, поето за задоволяване на нужди на семейството. Прието е също така, че дори и третото лице да е извършвало плащания, които съвпадат по време с обещаните задължения, това не е достатъчно, за да се приеме за доказано, че са извършени в изпълнение на уговорката по чл. 23 ЗЗД.

¹⁶ Матеева, Е. Семейно право на Република България. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“. 2010, с. 163.

¹⁷ Пак там.

помежду им брачен договор, в правната теория съществува спор дали е възможно да бъде уговорено изключение от правилото на чл. 32, ал. 2 СК, респективно чл. 36, ал. 2 СК, което да бъде свързано с намаляване обема на отговорността, предвидена в посочените разпоредби.

Според част от авторите е възможно в брачния договор да бъде предвидено едновременно общност на собствеността върху придобитото по време на брака имущество, но и същевременно разделност относно отговорността¹⁸.

Други застъпват становището за наличие на взаимовръзка между правата и задълженията и невъзможност да бъде уговорено отклонение от императивния режим, предвиден в чл. 32, ал. 2 СК и чл. 36, ал. 2 СК. Подобна теза се аргументира с оглед нуждата от единен имуществено-брачен режим с оглед сигурността на третите лица, спрямо които брачният договор може само да бъде в полза, но не и в ущърб. Така при уговорена общност на придобитите по време на брака права, следва да бъде обща и отговорността за задълженията, а при разделност – солидарност само за задълженията във връзка текущите нужди на семейството¹⁹. Подкрепено е разбирането, че при установен комбиниран режим на имуществени отношения, солидарната отговорност би следвало да бъде подобна на тази при избран режим на съпругеска имуществена общност²⁰.

Срещу подобно тълкуване на закона се излагат аргументите, че уредбата на законовия режим на общност се прилага субсидиарно само в отношенията между съпрузите, не и спрямо трети лица. Прилагането на чл. 32, ал. 2 СК не би отчело избрания от съпрузите режим на имуществени отношения, уреден в брачния договор. При пряко прилагане на имуществения режим на общност би могъл да се постигне конфликт между избора на съпрузите и законовия режим²¹.

Следва да бъде подкрепена позицията, че сигурността на правния оборот изисква единен имуществено-брачен режим между съпрузите. Възможността правата да са само в полза на единия, а тежестите – за другия, би накърнила не само посочения принцип, но и принципите на семейното право, които изискват закрила на брака и семейството, равенство между съпрузите,

подкрепа между членовете на семейството. Уговарянето на подобен режим би нарушило всеки от посочените принципи.

Следователно, ако съобразно договора между обещаателя съпруг и кредитора, би възникнала пасивна солидарност между съпрузите, чл. 23 ЗЗД не би намерил приложение, тъй като съпругът, който не участва в сделката, би бил солидарно задължен по силата на закона.

Различен е обаче моментът, от който кредиторът на обещаателя може да поиска обезщетение. Докато старият ЗЗД говори за такава възможност едва при отказ да се изпълни задължението, то сега действащият ЗЗД определя, че отговорността възниква в по-ранен момент – при отказ от страна на третото лице да се задължи или да извърши обещаното действие.

2. Правна уредба в другите правни системи

2.1. Италианският граждански кодекс

Основоположниците на следосвобожденската българска правна система са избрали именно италианското гражданско право като образец, който да бъде заимстван и приспособен съобразно българските условия²² за изграждането на правото на Третата българска държава. Предвид това между двете гражданско-правни системи и към момента съществува тясна връзка, поради което изучаването на италианското гражданско право се явява ценен източник за българската правна теория при осъществяването на историко-правни и сравнително-правни изследвания.

С оглед на настоящото изследване на първо място би следвало да бъде анализирана уредбата в Италианския граждански кодекс, като най-близка до българската. Съгласно чл. 1381 от ИГК: *онзи, който обещае задължението или действието на трето лице е длъжен да обезщети съконтрахента си, ако третото лице откаже да се задължи или не изпълни обещаното действие.* Съдържанието на цитираната разпоредба и чл. 23 ЗЗД е идентично, което е показателно за все още съществуващите близости между двете правни системи и ползата от провеждането на сравнително-правни изследвания в тази насока.

¹⁸ Станева, А. Брачният договор. 2-ро изд. София: Сиела. 2011, с. 63–64.

¹⁹ Топузов, Д. Нищожност на брачния договор. София: Сиела. 2016, с. 64.

²⁰ Пак там, с. 65.

²¹ Станева, А. Цит. съч., с. 65.

²² Таджер, В. Гражданско право на НРБ. София: Софи-Р, 2001, с. 83–84. Павлова, М. Гражданско право. Обща част. София: Софи-Р, 2002, с. 59.

2.2. Френският граждански кодекс

От своя страна, чл. 1204 от ФГК установява, че може да се обещае действието на едно трето лице. Съгласно ал. 2 от посочената разпоредба обещаателят се освобождава от поетото задължение, в случай че третото лице изпълни обещаното действие. В обратния случай, той може да бъде осъден да заплати обезщетение, заедно с лихвите върху същото. Когато обещанието има за предмет потвърждение на едно задължение, то се счита потвърдено с обратна сила от датата, на която е направено обещанието.

Налице са различия между българската и френската правна уредба. Във втората е налице изрична уредба на правото на съконтрахента на обещаателя да получи лихви върху дължимото му обезщетение, докато в българското договорно право това би следвало от общите правила на неизпълнението на парично задължение.

Любопитно е разрешението, дадено в чл. 1204, ал. 3 от ФГК, в което е предвидено, че в случаите, в които обещанието има за предмет потвърждение на едно задължение, то се счита потвърдено с обратна сила от датата, на която е направено обещанието. По силата на изрично законово правило се приема, че задължаването е от датата, на която е направено обещанието. Доколкото в българската правна система липсва подобно изрично правило, то следва да се приеме, че третото лице се задължава занапред, не и от минал момент.

2.3. Уредбата в други правни системи

Правният институт на обещаването на задължението или действието на трето лице е уреден в почти всяка правна система. По-долу ще бъдат посочени уредбите само на някои правни системи, които са с близка правна уредба.

Така чл. 1120 от Белгийския граждански кодекс и Гражданския кодекс на Кралство Люксембург установяват, че може да се поеме задължение, с което се обещава действието на трето лице, като при отказ от страна на третото лице да се обвърже, обещаателят дължи обезщетение на съконтрахента си. Подобна е и регламентацията в чл. 1443 от Гражданския кодекс на провинция Квебек, Канада.

III. Приложно поле

1. Обещаването на задължението или действието на трето лице е договор или клауза в договор²³. То намира широко приложение в съвременната договорна практика²⁴.

Възможността да се обещава задължението или действието на трето лице не е ограничена за определени видове договори и същата е допустима, доколкото не противоречи на императивни правни норми и на добрите нрави (по аргумент от чл. 9 ЗЗД). Или казано по друг начин, обещаното трябва да е законно, възможно и достатъчно определено²⁵. Каква би била последицата при обещаване на обратното? Невъзможността или противоречието със закона на обещаната престация от страна на третото лице би довела до нищожност на сделката между промитент и промисар.

Все пак, за да бъде добита практическа представа за приложението на правния институт, в следващите редове ще бъдат посочени някои чести хипотези, при които правният институт на чл. 23 ЗЗД се използва в гражданския оборот.

2. Според резултата, към който е гарантиран от договора по чл. 23 ЗЗД, различните групи на приложение на правния институт, биха могли да бъдат разграничени така:

2.1. За гарантиране бъдещото поемане на задължение от страна на третото лице – То може да е свързано със сключване на друг договор, придобиване на право от промисаря, както и учредяване на право от страна на третото лице, а именно:

2.1.1. При бъдещо прехвърляне на право, принадлежащо на повече от едно лице²⁶:

– В случаите, когато съсобственици сключват предварителен договор за продажба на общия имот, но при отсъствие на един от тях, без последният да е упълномощил някого за сключването на сделката, поради което останалите обещават, че и той ще прехвърли своята идеална част от имота;

– При обещаване от родителя, че ще убеди непълнолетното си дете да продаде неговата идеална част от общ имот след навършване на пълнолетие²⁷;

²³ Fanzoni, M. Op. cit., p. 497; Решение № 527 от 1.03.2019 г. на САС по т. д. № 5052/2018 г.

²⁴ При справка в ПИС–Апис към 06.10.2019 г. са налични 327 съдебни акта, 44 от които на ВКС, последният от които е от 05.09.2019 г.

²⁵ Braccio, M. R. A.D. Berardinis. La promessa del fatto del terzo. Casa Editrice La Tribuna. 2002, p. 42.

²⁶ Определение № 1243 от 18.11.2011 г. на ВКС по гр. д. № 987/2011 г., III г. о., ГК.

²⁷ Тончевъ, Д. Коментаръ върху Закона за задълженията и договорите. Том I. София: Книжарницата на Ц. Н. Чолаковъ. 1929, с. 286.

Съгласно чл. 3 от Закона за лицата и семейството лицата²⁸, които не са навършили 14-годишна възраст, са малолетни и вместо тях и от тяхно име правни действия извършват техните законни представители – родители или настойници.

Оттук може да се постави въпросът дали е възможно родителят да обещае задължението, действието или бездействието на своето малолетно дете, или във всеки случай това обещание би се погълнало от фигурата на законното представителство? Не трябва обаче да се поставя знак за равенство между всяко поведение на родителя, свързано с малолетното дете, и законното представителство. Възможно е родителят да обещае, че ще говори с детето си и ще осигури неговото съгласие за сключването на определен договор или извършването на определено действие/въздръжане от определено действие.

Независимо от факта, че задължаването на малолетното дете може да стане с поведението на законния представител, като невинаги действията на родителя могат да се приемат за воля за задължаване. Ако в договора е посочено, че родителят действа като законен представител на малолетния, то тогава би било безспорно, че чл. 23 ЗЗД няма да намери приложение²⁹. Ако обаче в същия е обещано, че малолетното лице ще се задължи в бъдещ момент, тогава посоченото правило ще намери приложение.

2.1.2. При обещание от страна на строително дружество/инвеститор, че собственикът на земята ще прехвърли идеални части на приобретателя на самостоятелен обект в сградата³⁰;

2.1.3. При обещание за прехвърляне на собственост от страна на неприсъстващ член на семейството³²;

2.1.4. При обещаване, че третото лице ще заплати определена парична сума³³.

Възможно е да бъде обещано, че третото лице ще изпълни задължение, което въз основа на договор е в тежест на обещаателя – в случая

договорът по чл. 23 ЗЗД няма да породи задължение за третото лице, тъй като по силата на принципа за относителност на облигационното отношение договорът действа между страните, а спрямо трети лица – само в предвидените в закона случаи. Съгласно чл. 22 ЗЗД договорът може да породи само полза за лице, което не е страна по него, но не и задължение. Само при последващо съгласие от страна на това трето лице, за него могат да възникнат задължения, които са обещани по-рано в рамките на договора по чл. 23 ЗЗД;

2.1.5. При обещаване, че третото лице ще сключи професионален договор като спортен състезател³³.

В тези случаи се сключват два договора – единият е между състезателя и професионалния клуб (професионален договор), докато другият е между клуба, към който състезателят е картотекиран, и новият клуб и е за прехвърляне на състезателните права спрямо състезателя. Възможно е обещанието да се извърши и от родител³⁴;

2.1.6. При обещание от агент на артист, че същият ще участва в дадено събитие;

2.1.7. Възможно е самото обещание да е свързано с предоставяне на обезпечение от третото лице в полза на кредитора по чл. 23 ЗЗД.

2.1.7.1. Например учредяване на ипотека, като съдебната практика приема, че при обещаване предоставянето на обезпечение трябва да бъдат включени всички действия, свързани с учредяването на ипотека, включително предоставяне на документи от страна на третото лице ипотекарен длъжник³⁵. Доколкото правилото на чл. 23 ЗЗД следва да се тълкува стеснително, произтичащо от значението му на изключение от принципа за относителност на облигационното отношение, следва да се подкрепи подобно становище.

2.1.7.2. Във връзка с обещаването, че трето лице ще предостави обезпечение, се поставя и следният въпрос – Възможно ли е между обеща-

²⁸ Обн. ДВ, бр.182 от 9 август 1949 г., в сила от 10.09.1949 г., посл. изм. ДВ, бр.120 от 29 декември 2002 г. Оттук насетне ЗЛС.

²⁹ Определение № 641 от 8.06.2015 г. на ВКС по гр. д. № 498/2015 г., III г. о., ГК.

³⁰ Решение от 22.03.2010 г. по ВАД № 274/2009 г.

³¹ Кожухаров, А. Цит. съч. с. 110.

³² Драгановъ, Д. Закона за задълженията и договорите. Доктрина и юриспруденция. София: Печатница С. М. Стайковъ. 1926, с. 133; Определение № 413 от 15.07.2015 г. на ВКС по ч. т. д. № 1674/2015 г., I т. о., ТК.

³³ Решение № 483 от 13.08.2007 г. по т. д. № 119/2007 г., ВКС, II т. о., цитирано от Кунчев, К. Закон за задълженията и договорите. Задължителна съдебна практика. Сключване и действие на договорите (чл. 1–чл. 25 ЗЗД). София: Сиби. 2015, с. 23.

³⁴ Определение № 641 от 8.06.2015 г. на ВКС по гр. д. № 498/2015 г., III г. о., ГК.

³⁵ Решение № 269 от 11.02.2013 г. на САС по в. т. д. № 4254/2011 г.

теля и кредитора да бъде постигнато последващо споразумение за отмяна на клаузата, която обективира съглашение по смисъла на чл. 23 ЗЗД, но запазване на останалата част от съществуващото помежду им облигационно отношение.

В съдебната практика се поставя въпросът дали е възможна такава отмяна, след като третото лице е извършило обещаното действие? Например задължението за поръчителство е поето или ипотеката е учредена³⁶? В друго съдебно решение на ВКС се приема, че след задължаването/извършването на обещаното действие, обещаателят и кредиторът не могат да изменят или прекратят постигнатото помежду им съглашение. Като аргумент за това се приема близостта между правните институти на чл. 23 и чл. 22 (договор в полза на трето лице) ЗЗД³⁷.

Следва обаче да се приеме, че задължаването или извършването на обещаното действие не във всички случаи може да ограничи възможността на обещаателя и кредитора да изменят или прекратят постигнатото между тях съглашение. Всъщност, както договорната клауза по смисъла на чл. 23 ЗЗД действа само между страните (обещаателя и кредитора), така и последващото задължаване/извършване на действието отново действа относително, само между кредитора и третото лице. Впоследствие възникналите отношения по общо правило не могат да повлияят върху предходните такива. Възможно е обещанието на обещаателя да е за продължително действие/задължаване на третото лице, в случая при договора за банков кредит – до изплащането на задълженията на кредитополучателя обещаател. При съгласие от страна на кредитодателя не би следвало да има пречка това поето задължение да може да бъде ревизирано, т.е. обещанието за поръчителство или ипотека да престане да действа в един по-ранен момент от изплащането на задълженията на промитента. Подобно съглашение би имало ефект отново само между обещаателя и кредитора, не и между последния и третото лице. При наличие на учредена ипотека за чужд дълг, съгласието на кредитора за заличаването ѝ би било достатъчно.

При наличие на поето задължение за поръчителство съглашението между обещаателя и кре-

дитора за прекратяването му, би могло да има характер на опрощаване задължението на поръчителя, водещо до неговото прекратяване при приемането му от страна на последния чрез договор с кредитора³⁸. Само по себе си последващото споразумение между обещаателя и кредитора за освобождаване на поръчителя от отговорност може да се приеме за договор в полза на трето лице, което поражда право на поръчителя да се позове на уговореното в негова полза, като освобождаването на отговорност би настъпило при приемането на уговорката от негова страна. Друг би бил отговорът, ако с допълнително споразумение обещаателят и кредиторът определят нови срокове на изпълнение на задължението, което не би могло да повлияе върху правоотношението между поръчителя и кредитора без негово изрично съгласие да поръчителства при новоуговорените срокове³⁹.

В случая изводът за неотменимост на уговорката по чл. 23 ЗЗД е направен при съпоставка с договора в полза на трето лице. При него обаче по силата на изрично законово правило страните от едно облигационно отношение могат да уговорят полза за трето за договора лице. Обратно, при обещаване на задължението или действието на трето лице договорът между обещаателя и кредитора не засяга правната сфера на третото лице и то може да откаже да изпълни обещаното.

В заключение следва да се приеме, че не могат да се черпят аргументи за неотменимост, неизменимост и непрекратимост на уговорката по чл. 23 ЗЗД след поемане на задължението или извършване на действието, тъй като между чл. 22 ЗЗД и чл. 23 ЗЗД има една съществена разлика и тя е, че в първия случай има изключение от принципа за относителност на облигационното отношение, докато в другия – не.

2.1.8. Възможно е и при договора за финансов лизинг лизингополучателят да обещае на лизингодателя, че трето лице ще му достави лизинговата вещ⁴⁰.

В цитирания спор пред касационната инстанция е поставен въпросът дали при липса на доставка по договор за финансов лизинг правото на лизингодателя да иска от лизингополучателя връщане на платеното към доставчика, изключва правото на лизингодателя да търси обезщетение

³⁶ Определение № 283 от 9.05.2019 г. на ВКС по т. д. № 2391/2018 г., П т. о., ТК.

³⁷ Определение № 502 от 24.07.2009 г. на ВКС по т. д. № 346/2009 г., I т. о., ТК.

³⁸ **Калайджиев, А.** Поръчителството. София. Сиби. 1993, с. 63.

³⁹ Решение № 225 от 3.08.2016 г. на ВКС по т. д. № 3696/2014 г., I т. о., ТК.

⁴⁰ Определение № 196 от 25.04.2014 г. на ВКС по т. д. № 3288/2013 г., I т. о., ТК.

на основание чл. 23 ЗЗД? Това произтича от често възникващите ситуации, при които лизингодателят плаща на доставчика пълния размер на цената, доверявайки се на преценката на лизингополучателя, но накрая не получава реалната собственост върху вещта от страна на доставчика. Нужно е обаче лизингодателят да упражни правото си да прекрати договора за финансов лизинг.

Следва да се приеме, че правото на лизингодателя да иска връщане на платената сума за доставка на вещта, не изключва възможността същият да поиска от лизингополучателя обещател обезщетение по чл. 23 ЗЗД. В случая последното цели да обезщети вредите, настъпили в правната сфера на лизингодателя от недоставяне на вещта, докато връщането на сумата цели да избегне възникналото неоснователно обогатяване в отношенията лизингодател–доставчик.

2.1.9. Често в договорите за банков кредит кредитополучателят обещава, че ще осигури задължението или действието на трето лице. Например, че трето лице ще поръчителства за вземанията му или че ще учреди ипотека върху своя недвижим имот за обезпечаване на вземанията на кредитодателя⁴¹.

2.1.10. Възможно е страните по един договор, който не се е развил спрямо очакваното и някои от задълженията по него са останали неизпълнени, да уредят бъдещите си отношения чрез сключването на договор по чл. 23 ЗЗД.

Например строител, който е извършил пропуски в проектирането на инвестиционния процес и не е осигурил предварително учредяването на сервитути, необходими за нормалното ползване на бъдещия имот⁴². За целта той обещава с договор на собствениците на самостоятелни обекти в новопостроената сграда, че ще осигури учредяването на тези сервитути от собствениците на съседни имоти. Тези задължения, макар и свързани с предходно съществуващите, са в резултат на самостоятелно облигационно отношение, поради което забавата на обещателя не може да послужи на кредитора да се позове на нея в предходно възникналите отношения между тях.

2.1.11. Възможно е да се обещае сключването на определен договор от страна на третото лице с кредитора, като този договор може да бъде различен по своя характер.

В този случай е възможно не само кредиторът и третото лице да са страна по този договор, но и обещателят. Не е изключено съобразно целените правни резултати и интересите на страните, впоследствие да бъдат сключени множество различни по своя вид договори. Например едно лице обещава на друго, че ще осигури финансиране от трето, което финансиране да бъде използвано от второто за закупуване на вещи, които същото да отдаде на обещателя под лизинг⁴³.

2.2. За гарантиране бъдещо действие или бездействие от страна на третото лице:

2.2.1. Осигуряване действия на частни лица във връзка със стартиране на определена административна процедура⁴⁴;

Но не може да се обещават действия, свързани с осъществяване на публични функции (В този смисъл Решение № 538 от 1996 г., 5-членен с-в ВС).

2.2.2. При банковата гаранция⁴⁵ в отношенията между наредителя и третото лице бенефициер по гаранцията. В този случай наредителят обещава, че банката ще се задължи да плати определена сума на втория при настъпването на определени условия;

2.2.3. Обещаване, че трето лице ще плати дължимо обезщетение;

2.2.4. Извършване на доставка, окомплектоване, монтаж и въвеждане в експлоатация на определена техника⁴⁶;

2.2.5. В случаите, когато по силата на трудов договор дадено лице е командировано или изпратено на специализация в чужбина и работодателят му обещава, че ще му бъдат заплатени съответни суми за дневни пари.

Съгласно чл. 5, ал. 5 от Наредбата за служебните командировки и специализации в чужбина⁴⁷ приемащата страна може да поеме изцяло или частично разходите за командировката или специализацията, като в заповедта за команди-

⁴¹ Определение № 283 от 9.05.2019 г. на ВКС по т. д. № 2391/2018 г., II т. о., ТК.

⁴² Решение № 93 от 15.03.2019 г. на ПАС по в. т. д. № 555/2018 г.

⁴³ Решение № 110 от 17.05.2018 г. на ВНАС по в. т. д. № 158/2018 г.

⁴⁴ Определение № 693 от 19.08.2015 г. на ВКС по т. д. № 2397/2014 г., I т. о., ТК – Но не може да се обещават действия, свързани с осъществяване на публични функции (В този смисъл Решение № 538 от 1996 г., 5-членен с-в ВС).

⁴⁵ **Калайджиев, А.** Облигационно право. Обща част. Пето издание. София: Сиби. 2010, с. 170.

⁴⁶ Решение № 2797 от 25.05.2016 г. на ОС – Благоевград по в. гр. д. № 264/2016 г.

⁴⁷ Обн. ДВ, бр.50 от 11 юни 2004 г., в сила от 01.07.2004 г., посл. изм. изм. ДВ, бр.2 от 6 януари 2017 г.

роване или изпращането на специализация се прилага превод на български език на извлечение от поканата за посещение, отнасяща се до финансовите условия. Именно така посочените финансови условия обвързват работодателя да обезщети своя работник при неизпълнение на обещаното. Съгласно чл. 8 от посочената Наредба наличието на договорни отношения с приемащата държава или организация в повечето случаи е предпоставка за издаването на заповеди за командировка или специализация в чужбина. В случая има и нормативно задължение за работодателя да поеме разходите – в този смисъл е чл. 4 от Наредбата при липса на предварително съгласуване с приемащата държава или организация, както и чл. 215 от Кодекса на труда⁴⁸;

2.2.6. Обещание от дружеството купувач пред държавата, че ще се запазят работните места в приватизираното дружество⁴⁹.

В случая се приема, че е налице правната фигура на чл. 23 ЗЗД, тъй като дружеството купувач и приватизираното дружество са отделни субекти на правото. Възможно е със същия договор да има и уговорка в полза на трето лице – когато държавата изисква поемане на задължение от дружеството купувач, че ще извърши определени инвестиции в приватизираното дружество;

3. В практиката се поставя и въпросът за приложимостта на хипотезата на чл. 23 ЗЗД в случаите, когато става въпрос за **възникнало въз основа на императивна правна норма задължение** (например чл. 123а и чл. 200 КТ)⁵⁰.

Например държавата чрез определено министерство, обещава на концесионер в качеството му на нов работодател, че досегашният работодател ще плати на работниците обезщетенията по чл. 200 КТ. Същата норма предвижда солидарна отговорност между новия и стария работодател. В случая обещанието не може да бъде противопоставено на третото лице – работник, който е претърпял трудова злополука, но новият работодател може да потърси договорната отговорност на държавата.

В друго решение се приема, че в подобни хипотези, при които държавата е поела задължение да осигури плащането на обезщетение от стария работодател за платени от новия работо-

дател задължения към работника, възникнали по времето на стария работодател, отговорността на държавата е субсидиарна, еветуална, а не пряка по чл. 23 ЗЗД, тъй като между работодателите съществува правоотношение по чл. 59 ЗЗД и новият работодател може да иска директно плащане от стария работодател, за разлика от хипотезата на чл. 23 ЗЗД. В конкретния случай е прието, че държавата носи отговорност при неудовлетворено вземане, което е било безспорно установено по основание и размер⁵¹. Подобно тълкуване следва да бъде подкрепено. Наличието на възможност у промисаря да поиска третото лице да бъде осъдено за заплащане на обещаната сума, не изключва възможността му да предпочете да получи обезщетение от обещаателя при отказ да бъде заплатена обещаната сума.

Въз основа на гореизложеното следва да се приеме позицията, че чл. 23 ЗЗД невинаги изключва наличието на пряк иск в полза на кредитора срещу третото лице въз основа на някакво друго правоотношение. Смисълът на правната уредба е, че въз основа на уговорката между обещаателя и кредитора не може да възникне задължение за третото лице, а не по принцип, че третото лице не следва да е задължено към кредитора въз основа на съществуващи между тях други отношения, гарантирани чрез договора по чл. 23 от ЗЗД.

Това произтича от характера на правния институт на чл. 23 ЗЗД, който цели да осигури едно задължаване, извършване на действие или бездействие. Интересът на кредитора за сключването на договора по чл. 23 ЗЗД може да произтича именно от наличието на неизпълнение от страна на третото лице по вътрешните им правоотношения и същият да иска да си осигури това изпълнение чрез съдействието на обещаателя. Не на последно място законът не съдържа подобно ограничение, което още повече подкрепя изразената теза. Разбира се, възможно е обещаателят да е солидарен длъжник с третото лице, което да лиши от практически смисъл фигурата на чл. 23 ЗЗД, тъй като кредиторът би могъл да иска изпълнение и от промитента. Съгласно чл. 121 ЗЗД освен в определените от закона случаи солидарност между двама или повече длъжници възниква само когато е уговорена.

⁴⁸ Обн. ДВ, бр. 26 от 1 април 1986 г., в сила от 01.01.1987 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр.92 от 6 ноември 2018 г. Оттук насетне КТ.

⁴⁹ Решение от 19.08.2005 г. по ВАД № 1/2005 г.

⁵⁰ Определение № 342 от 11.04.2018 г. на ВКС по к. гр. д. № 4844/2017 г.

⁵¹ Решение № 217 от 8.01.2019 г. на ВКС по гр. д. № 1961/2018 г., III г. о., ГК.

4. Обещаването на задължението или действието на трето лице може да е както **самостоятелен договор**, така и отделна **клауза**, която може да намери приложение в различни по своя предмет договори. Например договор за поръчка, в рамките на който повереникът обещава действията на трети лица, с които е свързано самото изпълнение на поръчката⁵².

5. Самият закон разделя обещаанията на три групи съобразно характера на обещаното.

С оглед на това обещаването може да се отнася до задължението, действието или бездействието на третото лице. Тук следва да се разграничат случаите, когато се обещава задължаване, и самите действия, които са посочени като нужни за осъществяване на дължимия резултат. При обещаване, че третото лице ще поеме задължение, би била налице първата хипотеза, а при обещание на самите действия по изпълнение на задължението – втората.

6. В резултат на всички посочени по-горе примери може да се обобщи, че в повечето случаи обект на обещаания са действията на отсъстващ правен субект (съсобственик, роднина и т.н.). В други случаи самият характер на сделката между обещателя и кредитора предпоставя неучастието на третото лице, но същевременно нуждата от неговото действие в бъдеще с оглед особените договорни отношения между първите двама (например при банковата гаранция).

Предвидената в чл. 23 ЗЗД възможност служи на правните субекти като средство за осигуряване бъдещото сключване на договори, в които участват множество правни субекти, или при обещаване действието на отсъстващи лица (например множество съсобственици на имот, върху който има инвестиционни намерения), а също и като гаранция за изпълнението на чуждо задължение (често с оглед личността на третото лице – например артист, спортист).

БИБЛИОГРАФИЯ

- Андреев, М.** Римско частно право. С.: Софи-Р. 1993.
// **Andreev, M.** Rimsko chastno pravo. S.: Sofi-R. 1993.
Григоров, Г. Несъстоятелност. София: Сибси. 2017
// **Grigorov, G.** Nesastoyatelnost. Sofia: Sibi. 2017.
Драгановъ, Д. Закона за задълженията и договорите. Доктрина и юриспруденция. София: Печатница С. М. Стайковъ. 1926. // **Draganova, D.** Zakona za zadalzheniyata i dogovorite. Doktrina i yurisprudentsia. Sofia: Pechatnitsa S. M. Staykova. 1926.

Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Пето издание. София: Сибси. 2010. // **Kalaydzhiiev, A.** Obligatsionno pravo. Obshta chast. Peto izdanie. Sofia: Sibi. 2010

Калайджиев, А. Поръчителството. София: Сибси. 1993. // **Kalaydzhiiev, A.** Porachitelstvoto. Sofia: Sibi. 1993.

Кожухаров, А. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция и допълнения П. Попов. София: Издателство Юриспрес; Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. 2002. // **Kozhuharov, A.** Obligatsionno pravo. Obshto uchenie za obligatsionnoto otnoshenie. Nova redaktsia i dopalnenia P. Popov. Sofia: Izdatelstvo Yurispres; Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. 2002.

Кунчев, К. Закон за задълженията и договорите. Задължителна съдебна практика. Сключване и действие на договорите (чл. 1–чл. 25 ЗЗД). София: Сибси. 2015. // **Kunchev, K.** Zakon za zadalzheniyata i dogovorite. Zadalzhitelna sadebna praktika. Sklyuchvane i deystvie na dogovorite (chl. 1–chl. 25 ZZD). Sofia: Sibi. 2015.

Матеева, Е. Семейно право на Република България. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“. 2010. // **Mateeva, E.** Semeyno pravo na Republika Bgaria. Varna: VSU „Chernorizets Hrabar“. 2010.

Меворах, Н., Д. Лиджи, Л. Фархи. Коментар на Закона за задълженията и договорите. Чл. 1–333. С., 1924. // **Mevorah, N., D. Lidzhi, L. Farhi.** Komentar na Zakona za zadalzheniyata i dogovorite. Chl. 1–333. S., 1924.

Павлова, М. Гражданско право. Обща част. София: Софи-Р, 2002. // **Pavlova, M.** Grazhdansko pravo. Obshta chast. Sofia: Sofi-R, 2002.

Станева, А. Брачният договор. 2-ро изд. София: Сиела. 2011. // **Staneva, A.** Brachniyat dogovor. 2-ro izd. Sofia: Siela. 2011.

Таджер, В. Гражданско право на НРБ. София: Софи-Р, 2001. // **Tadzher, V.** Grazhdansko pravo na NRB. Sofia: Sofi-R, 2001.

Тончевъ, Д. Коментаръ върху Закона за задълженията и договорите. Том I. София: Книжарницата на Ц. Н. Чолаковъ. 1929. // **Toncheva, D.** Komentara varhu Zakona za zadalzheniyata i dogovorite. Tom I. Sofia: Knizharnitsata na Ts. N. Cholakova. 1929.

Топузов, Д. Нищожност на брачния договор. София: Сиела. 2016. // **Topuzov, D.** Nishtozhnost na brachnia dogovor. Sofia: Siela. 2016.

Топуров, П. Относно принципа за относителност на облигационното отношение. // *Научни четения на тема „Правни норми и правни принципи“*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. 2017. // **Topurov, P.** Otnosno printsipa za otnositelnost na obligatsionnoto otnoshenie. // *Nauchni chetenia na tema „Pravni normi i pravni printsipi“*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. 2017.

Baccio, M. R., A. D. Berardinis. La promessa del fatto del terzo. Casa Editrice La Tribuna. 2002.

Fanzoni, M. Degli effete del contratto. Volume II. Integrazione del contratto. Suoi effete reali e obbligatori. Seconda edizione. Milano. Giuffrè Editore. 2013.

⁵² Fanzoni, M. Op. cit., p. 497